

Carl Menger: Avusturya Okulu'nun Kuruluşu*

Joseph T. Salerno

Ekonomi Profesörü

Çeviren: Ünsal Çetin

Altı yüzyıllık evveliyatındaki pek çok meşhur habercilerine karşın, Carl Menger Avusturya Okulu'nun asıl ve yegâne *hürmete değer* kurucusudur. Bu ünvanı, Avusturyacı iktisadî teorinin özünü teşkil eden değer ve fiyat teorisi sistemini sıfır noktasından başlayarak yaratmasından başka bir nedenle hak etmez. Fakat Menger bundan daha fazlasını yaptı: aynı zamanda, doğru praksiyolojik yöntemi iktisat biliminde teorik araştırma yapmak için meydana getirdi ve tutarlı surette uyguladı. Bu nedenle, yöntemi ve çekirdek teorisinde, Avusturyacı iktisat dâima *Mengeryci* iktisattı ve dâima öyle kalacaktır.

Menger'in Avusturyacı iktisadın temel doktrinlerinin icatçısı olarak konumu, Avusturyacı iktisadın tarihi üstüne otorite olan bütün seçkinler tarafından tanınmakta ve selamlanmaktadır. Menger'in 1921'de ölümü üzerine yazdığı methiyesinde, Joseph Schumpeter "Menger kimsenin öğrencisi değildir ve yarattığı şey ayakta durmaktadır... Menger'in değer, fiyat, ve dağıtım teorisi günümüze kadar sahip olduğumuzun en iyisidir" diye iddia etti.¹ Ludwig von Mises yazdı ki;

* Bu yazı, Randall G. Holcombe'in derlediği *Büyük Avusturya İktisatçıları (The Great Austrian Economists)* kitabının 6. bölümüdür.

¹ Joseph A. Schumpeter, "Carl Menger," *Ten Great Economists: From Marx to Keynes* (New York: Oxford University Press, 1969), s. 86.

Avusturya İktisat Okulu olarak bilinen şey, 1871'de, Carl Menger *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* (İktisadın Prensipleri) adı altında ince bir cilt yayınladığında başladı... [1870'lerin] sonuna kadar "Avusturya Okulu" yoktu. Yalnızca Carl Menger vardı.²

Hayek'e göre, Avusturya Okulu'nun

temel fikirleri büsbütün Carl Menger'e aittir... [A]vusturya Okulu'nun üyelerinde ortak olan şey, onların hususiyetini teşkil eden ve sonraki katkıları için temel sağlayan şey, Carl Menger'in öğretisini kabul edişleridir.³

Menger'in Avusturyacı iktisadın belirleyici ilkelerinin yaratıcısı olarak rolü hususunda bir tartışma olmamasına karşın, onun katkısının kesin niteliği hususunda biraz karışıklık mevcuttur. Menger'in marjinal fayda yasası temeline dayalı fiyat teorisini radikal bir surette yeniden inşa etme gayretinin, genel manzaradaki müphem bir sübjektivizmce esinlendirilmediği her zaman tam bir kabul görmez. Daha doğrusu, Menger, tüketici tercihlerinin temelini teşkil eden sübjektif değerler ile iş adamlarının iktisadî hesaplamalarında kullanılan objektif piyasa fiyatları arasındaki bir nedensel bağlantıyı tespit etme özel ve birleştirici hedefince motive edildi. Klâsik iktisatçılar piyasa fiyatlarını arz ve talep yasalarının işleyişinin sonucu olarak izah etmeye teşebbüs eden bir teori formüle etmişlerdi, fakat tatminkâr bir değer teorisi için eksik kalan tüketici tercihini ihmal etmelerine karşın, tahlillerini parasal hesaplamalar ve iş adamlarının tercihleri ile sınırlandırmaya zorlandılar. Onların "tasarlanan eylem" (calculated action) teorisi işe yaradığı kadarıyla doğrudu, ve on altı ile on yedinci yüzyılların merkantilist korumacı ve müdahaleci programları ile on dokuzuncu yüzyılın Ütopyacı sosyalistlerinin devletçi kuruntularının yıkılışında etkili bir sonuç almak amacıyla kullanıldı.⁴ Bu nedenle, Menger'in nihâî amacı,

2 Ludwig von Mises, *The Historical Setting of the Austrian School of Economics* (New Rochelle, N.Y.: Arlington House, 1969), ss. 9-10. Mises ayrıca "1871'de, Carl Menger ve William Stanley Jevons'un eserlerinin iktisadî çalışmaların yeni bir devrini başlattığını" da yazdı, (Ludwig von Mises, *Theory and History: An Interpretation of Social and Economic Evolution* [Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1985], s. 124).

3 F. A. Hayek, "Carl Menger (1840-1921)," *The Fortunes of Liberalism: Essays on Austrian Economics and the Ideal of Freedom* içinde, cilt 4, *The Collected Works of F. A. Hayek*, ed., Peter G. Klein, (Chicago: University of Chicago Press, 1992), s. 62.

4 Klâsik iktisadın bu zaafiyeti Mises tarafından not edilmişti:

Klâsik iktisatçılar sadece iş adamlarının davranışlarını açıklamaya muktedir oldukları ve bunun ötesine geçen her şeyin karşısında çaresiz kaldıkları için, düşünceleri, (tüketicinin değil ama) iş adamının rasyonalitesinin en üstün ifadesi olan, muhasebeciliğe doğru yöneltilmişti. (Ludwig von Mises, *Epistemological Problems of Economics*, çeviren George Reisman, [New York: New York University Press, 1981], s. 175).

Ancak, Mises'in de kabul ettiği gibi, bu teori, eksik olsa da, kapsayıcı praksiyolojik iktisat sisteminin inşasında ileriye atılan elzem bir adımdı:

[M]erkantilistler malları, kendi nazarlarında objektif bir zenginliğin teorisi olan, iktisadın merkezine yerleştirdiler. Malların yanına iktisadî insanı [yani, hesap kitap yapan iş adamını] eklemek, bu bağlamda Klâsiklerin büyük başarısıdır. Onlar, bu suretle, insanı ve onun sübjektif değerlendirmelerini sisteminin merkezine yerleştiren modern iktisat için yolu hazırladılar. (Ludwig von Mises, *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*, çeviren J. Kahane, [Indianapolis, Ind.: Liberty Classics, 1981], s. 293).

Gerçekten de, klâsik iktisadî teori, amaçları ve araçları parasal terimlerle hesaplanabilir olan faaliyetlerle dar bir

bazen ileri sürüldüğü gibi, klâsik iktisadı yıkmak değil ama, fiyat belirlenimi ve parasal hesaplama teorisini insan davranışının genel bir teorisi üstünde kurarak, klâsik düşünceyi tamamlamak ve sağlamlaştırmaktı.

Yaşam ve Eser⁵

Carl Menger, bugün Polonya'nın bir parçası olan, Galiçya'da 28 Şubat 1840'da doğdu. Zanaatkârlar, müzisyenler, devlet görevlileri ve subayları ihtiva eden ve doğumundan bir nesil önce Bohemya'dan göç eden eski bir Avusturyalı ailenin çocuğuydu. Babası Anton bir avukat ve annesi Caroline (nee Gerzabek) zengin bir Bohemyalı tacirin kızıydı. Anton ve Max adında iki erkek kardeşi vardı: Anton ünlü bir sosyalist yazar ve Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde profesör (fellow professor) idi; ve Max ise bir avukat ve Avusturya Parlamentosu'nda Liberal bir milletvekili idi. Menger ailesine asalet verilmişti, ama Carl'ın kendisi "von" unvanını kullanmayı yetişkinliğinin erken dönemlerinde bırakmıştı.

1859'dan 1863'e kadar Prag ve Viyana Üniversiteleri'nde iktisat okuduktan sonra, Menger 1863 yazında bir gazeteci olarak çalışmaya başladı. Genç Menger, (görünüşe göre gazeteler için tefrika edilen) bir takım roman ve komediler yazarak ve 1865'de Avusturya'nın Liberal başbakanı R. Belcredi ile tanışıp itimat paylaşarak, kısa sürede ün kazandı. 1866 Sonbaharı'nda, hukuk doktorası sözlü sınavına hazırlanmak amacıyla, o sırada bir piyasa analisti olarak çalıştığı resmî bir gazete olan *Wiener Zeitung*'dan ayrıldı. Bu sınavını geçtikten sonra, 1867 Mayıs'ında çırak avukat olarak çalışmaya başladı, 1867 Ağustos'unda ise Krakow Üniversitesi'nden hukuk derecesini aldı. Bununla birlikte, çok geçmeden bir ekonomi gazetecisi olarak çalışmaya geri döndü ve günlük bir gazetenin kuruluşuna yardım etti.⁶

Menger, hukuk derecesini aldıktan hemen sonra, 1867 Eylül'ünde "[kendimi] tamamen politik ekonomiye adamıştım" diye aktarır.⁷ Sonraki dört yıl boyunca, 1871'de *Principles*'ın yayınlanmasıyla sonuçlandığında, iktisadî te-

surette ilgilenmiş, fiilen praksiyolojik bir teoriydi. "İktisadî teorinin ilk kapsamlı sistemi, klâsik iktisatçıların bu parlak başarısı, esas itibarıyla bir tasarlanan eylem teorisiydi." (Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics* [Chicago: Henry Regnery, 1966], s. 231).

5 Menger'in yaşamının ayrıntıları aşağıdaki eserlerde bulunabilir; Hayek, "Carl Menger"; Erich W. Streissler, "The Influence of German Economics on Menger and Marshall," *Carl Menger and His Legacy in Economics içinde*, ed. Bruce J. Caldwell, (Durham, N.C.: Duke University Press, 1990); Streissler, "Menger's Treatment of Economics in the Rudolph Lectures," *Carl Menger's Lectures to Crown Prince Rudolf Erich içinde*, editörler W. Streissler ve Monika Streissler, (Cheltenham, U.K.: Edward Elgar, 1994), ss. 3-25; ve Kiichiro Yagi, "Menger's Grundsätze in the Making" *History of Political Economy* 25 (Kış 1993): 697-724.

6 Bu gazete *Wiener Tagblatt* idi. Ardılı olan *Neue Wiener Tagblatt* kendisini gelecek uzun yıllar boyunca Viyana'nın etkili gazetelerinden birisi olarak kabul ettirdi.

7 Aktaran Yagi, "Menger's Grundsätze," s. 700.

oriyi bir hayli derinlemesine yeniden şekillendiren düşünce sistemini itinalı bir surette işlemişti. Bir ekonomi gazetecisi olarak, klâsik iktisatçıların fiyat belirleniminin izahında en önemli diye teşhis ettikleri faktörler ile tecrübeli piyasa iştirakçilerinin fiyatlama sürecinin şekillenmesinde en büyük tesiri sarf ettiğine inandıkları faktörler arasındaki keskin tezatı gözlemlemişti. Bu gözlem, Menger'in 1867'den sonra iktisadî sorunlarla âni ve derin zihnî meşguliyeti için aslî esinlenmesi olsun veya olmasın, kesinlikle onun fiyat teorisini yeniden kurma nihaî amacı ile tutarlıdır.⁸

1870'de, Menger, o zamanlar Liberal Parti üyelerinden oluşan, Avusturya kabinesinin (*Ministerratspraesidium*) basın bakanlığında bir devlet memurluğu elde etti. Elde hazır yayınlanmış çalışması ve *Habilitation* sınavını⁹ 1872'de başarıyla bitirmesi ile birlikte, Viyana Üniversitesi Hukuk ve Siyaset Bilimi Fakültesi'nde -temel itibarıyla profesörlük imtiyazlarının tamamına sahip ücretsiz bir öğretim üyeliği olan- bir *Privatdozent* olarak atanmak için gerekli şartları tamamladı.¹⁰ 1873 Sobaharı'nda ücretli ve tam zamanlı doçentlik (*Professor Extraordinarius*)¹¹ konumuna terfi edişi üzerine, basın bakanlığından istifa etti, fakat 1875'e kadar özel sektör gazeteciliği faaliyetlerine devam etti.

Menger, 1876'da, on sekiz yaşındaki Veliht Prens Rudolf von Habsburg'un özel hocalarından biri olarak memuriyet kazandı. Sonraki iki yıl boyunca, Menger onunla Avrupa boyunca seyahat ediyor iken, Rudolf'a özel dersler verdi.¹² Viyana'ya dönüşü üzerine Menger, Rudolf'un babası, İmparator Franz Joseph tarafından, 1789'da bir *Professor Ordinarius* veya *Full Professor* olarak görevlerini üstlendiği, Viyana Hukuk Fakültesi'ndeki Politik Ekonomi Kürsüsü'ne atandı.

Mütemayiz bir akademik konumda güvende iken, Menger artık kendisini, *Principles*'inde kabul ettiği teorik yöntemin bir izahı ve müdafası formülas-

8 Bkz. Hayek, "Carl Menger," s. 69.

9 Almanya, Avusturya, ve İsviçre'de yüksek okullarda ders verebilme yetkisini tanıyan sınavın adıdır. -ç.n.

10 Mises *Privatdozent* kurumunu aşağıdaki ifadelerle tarif eder:

Akademik bir kitabı yayınlayan bir doktor, fakülteden onu kendi bilim dalının ücretsiz ve özel öğreticisi olarak kabul etmesini isteyebilirdi; şayet fakülte başvuru sahibinin lehine karar verdiyse, [Eğitim ve Diyanet] Bakanlığı'nın muvafakati yine de gerekliydi; uygulamada bu muvafakat [1880'lerin başlangıcından önce] dâima verilirdi. Hakkıyla kabul edilmiş *Privatdozent*, bu mevkiide, bir devlet memuru değildi. Profesör ünvanı teslim edilse bile, hükümetten herhangi bir tazminat almamıştır. Birkaç *Privatdozent* kendi olanaklarıyla yaşayabilirdi. Çoğunluğu hayatlarını kazanmak için çalıştılar. (Mises, *Historical Setting of the Austrian School*, s. 13).

11 "Influence of German Economics," isimli eserinin 4. sayfasında bu akademik payeyi İngilizce'de "associate professor" olarak tercüme eden kişi Streissler'dir; Mises, *Historical Setting of the Austrian School* sayfa 11'de, onu "assistant professor" olarak çevirir.

12 Menger'in Veliht Prens'e verdiği dersleri, Prens'in not defterine yazıldığı haliyle, şu eserde bulunabilir: *Carl Menger's Lectures to Crown Prince Rudolf*, editörler Streissler ve Streissler.

yonu ile meşgul edebilirdi. *Principles* Almanya'da göz ardı edilmişti çünkü, 1870'ler itibariyle, Alman iktisatçılar neredeyse tamamen, Gustav Schmoller tarafından liderlik edilen ve Menger'in (ve Klâsik Okul'un) "soyut" iktisadî teori kurma tarzına şiddetli bir surette düşman olan, genç Tarihçi Okul'un tesiri altında kalmışlardı. Menger'in metodolojik araştırmasının meyveleri 1883'de *Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften und der politischen Ökonomie insbesondere* (Sosyal Bilimler Yöntemine Dâir, İktisada Özel Referansla Birlikte, Soruşturmalar) isimli kitabında yayınlandı.¹³ Önceki kitap soğuk bir şekilde göz ardı edildiği halde, *Investigations*, Menger ve "Avusturya Okulu"na alaycı saldırılarla hararetli karşılık veren Alman iktisatçılar arasında bir kızgınlık meydana getirdi. Aslında, "Avusturya Okulu" terimi, Alman Tarihsiciler tarafından Menger'in ve takipçilerinin Alman anaakım iktisadından tecridini vurgulamak amacıyla icat edildi ve kullanıldı. Menger 1884'de *Irrthümer des Historismus in der deutschen Nationalökonomie* (Alman İktisadında Tarihsiciliğin Hataları) isimli sert bir broşür ile yanıt verdi ve ünlü *Methodenstreit*, veya Avusturya Okulu ile Alman Tarihçi Okulu arasındaki yöntem tartışması başlamıştı.¹⁴

Bu sırada, Menger'in eserleri ve dersleri, 1870'lerin ortası itibariyle, en dikkate değerleri Eugen von Böhm-Bawerk ve Friedrich von Wieser olan, bir takım parlak takipçileri kendisine çekmeye başlamıştı. 1884 ve 1889 arasında, bu isimlerin ve ayrıca Menger'in etkilediği diğer pek çoğunun çok sayıda eserleri, teşhis edilebilir bir Avusturya Okulu'nun birleşimine yol açarak, yağmaya başladı. 1880'lerin sonuna doğru, Mengerci doktrinler Fransa, Hollanda, Birleşik Devletler ve Büyük Britanya'daki Almanca konuşmayan iktisatçılara da açılmaktaydı.

1880'lerin sonunda *Methodenstreit*'e aktif katılımdan çekildikten sonra, Menger'in ilgileri metodolojik kaygılardan saf iktisadî teori ve uygulamalı iktisadın sorunlarına geri döndü. 1888'de sermaye teorisi üstüne unutulmaz bir makale *Zur Theorie des Kapitals*'i yayınladı. Yine bu dönemde, onu para teorisi ve politikasının sorunlarını derinlemesine düşünmeye teşvik eden bir rol olan, Avusturya parasal sistemini reforme etmekle görevli bir kurulun yönetici üyesi olarak görev yaptı. Sonuç, para teorisine çığır açan bir katkı olan *Geld* (Para) da dâhil, parasal iktisat üstüne 1892'de yayınlanan bir makaleler yağmuruydu.¹⁵ Menger 1903'de profesörlükten emekli oluncaya kadar akade-

13 Carl Menger, *Investigations into the Method of the Social Sciences with Special Reference to Economics*, ed. Louis Schneider, çeviren Francis J. Nock, (New York: New York University Press, 1985).

14 Avusturya ve Alman Tarihçi Okulu arasındaki çatışma hakkında bkz., Mises, *Historical Setting of the Austrian School*, ss. 20-39. Bütün farklı şekilleriyle tarihsiciliğin bir eleştirisi için bkz., Mises, *Theory and History*, ss. 198-239.

15 Bu makaleler ve Menger'in para üstüne diğer yazılarının bir incelemesi için bkz. Hans F. Sennholz, "The Monetary

mik yaşamına devam etti, fakat ne yazık ki, 1921'e kadar yaşamasına karşın, artık onun kaleminden çıkan büyük bir çalışma yoktu.

Menger'in Principles'ının Yayınlanması Öncesinde Klâsik Okul ve İktisadî Teorinin Durumu

Menger 1867'de dikkatini ciddî şekilde iktisadî teoriye çevirdiğinde, temelde Britanya Klâsik Okulu, yani David Hume, Adam Smith ve David Ricardo tarafından inşa edilmiş, güçlü ama derin bir şekilde kusurlu bir iktisadî teori sistemi mevcuttu. Onların ölümsüz tesirleri adına, klâsik iktisatçılar, fiyat fenomeninin -üretim fiyatları, ücretler, ve fâiz oranları- tarihsel kazanın veya satıcıların keyfî kaprislerinin sonucu olmadığını, ama evrensel ve değişmez iktisadî yasa, yani arz ve talep yasası, tarafından belirlendiğini göstermede başarılıydılar. Onlar ayrıca, kâr peşindeki işadamlarının hesaplamaları ve faaliyetleri aracılığıyla, fiyatların üretim sürecini nasıl olup da etkin bir surette düzenlediğini de gösterdiler. Satış fiyatının ortalama üretim maliyetini normal orandan çok daha fazla aştığı üretim dallarında, ilâve çıktı normalin üstündeki kârlardan pay almaya istekli sermayedar yatırımcılarca kurulan yeni girişimlerden geliyor iken, işletme sahipleri muhtemel kârlar tarafından mevcut girişimlerdeki çıktıları arttırmak için teşvik ediliyorlardı. Bunun aksine, ürün fiyatlarının birim maliyetlerini karşılamakta başarısız olduğu endüstrilerde, işadamları arasındaki evrensel kâr arayışı ve zarardan kaçınma, yeni rakiplerce sanayiye girişi caydırıyor iken, mevcut firmaların çıktıları kısmalarına ya da üretime tamamen son vermelerine yol açtı. İlâveten, normalden yüksek kârların toplandığı bu endüstrilerde malların üretimi arttıkça, fiyatların üretim maliyetlerine nispetle "doğal" hadlerine doğru gerilemesiyle, arz talebe nispetle arttı ve kâr oranı normal bir seviyeye gerileme eğilimine girdi. Üretimin zararlar nedeniyle azaldığı endüstrilerin durumunda, arzdeki talebe nispetle azalış, zararların kaybolmasına ve süreç içinde normal bir kâr seviyesinin doğuşuna neden olarak, fiyatları ortalama maliyetlere doğru (ve onların da üstünde) kendi doğal hadlerine dek yükseltti.

Şu hâlde, klâsik bakış açısına göre, hem fiyatlar hem de üretim kesin neden ve sonuç kanunlarına göre hareket ettiler. Fiyatlar, bütün piyasa iştirakçilerinin karşılıklı etkileşimi tarafından belirlendi, bu suretle, bir ürünün fiilî fiyatı arz ve talebin geçici dengesini yansıttı; kaynakların muhtelif üretim süreçlerine tahsisi, kâr peşindeki (ve zarardan kaçınan) işadamlarının hesaplamaları ve tercihlerince yönetildi, bu ise, uzun vadede, kaynakların, bütün

Writings of Carl Menger," *The Gold Standard: Perspectives in the Austrian School* içinde, ed. Llewellyn H. Rockwell, Jr., (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1992), ss. 19-34.

sermaye yatırımlarındaki “kâr oranı”nı veya getiri oranını normal ya da doğal bir seviyede eşitlemeye yönelik bir eğilimi temin etmek amacıyla, muhtelif üretim dalları arasında tahsis edildiği anlamına geldi. Klâsik iktisat, bu nedenle, atasözü kabilinden “en ucuza alıp en pahalı piyasalarda satan iktisadî insan” olan, ihtiyatlı/çıkarıcı işadamına dar bir surette odaklanması nedeniyle eksik kalan, insan eyleminin gelişmemiş bir teorisini gerçekten de ihtiva etti. Diğer bir deyişle, klâsik fiyat ve üretim teorisi sadece hesaplanabilir bir eylem, yani bütün araçların ve amaçların, maliyet ve faydaların, ve kâr ve zararların para tabirince hesap edilebilir olduğu bir saha olan, pazar yerindeki eylemin teorisiydi. Bunun iktisat biliminde büyük bir başarı ve ileriye doğru atılmış cesur bir adım olmasına karşın, bütün iktisadî faaliyetin *varlık nedeni* olan, tüketicinin sübjektif ve ölçülemeyen değerlendirmeleri ve tercihlerini anlatım dışında bıraktı.

Bu ihmali açıklamak için, klâsik iktisattaki daha önce bahsettiğimiz büyük hataya dönüyoruz: onun değer teorisi. Fiyat teorisi için bir temel olarak malların değerini tahlil etme teşebbüsünde, klâsik iktisatçılar, somut bir malın belirli bir miktarına ve onun seçim yapan bir birey için algılanan (perceived) önemine odaklanmak yerine, ekme, demir, elmaslar, su ve benzeri gibi soyut kategorilere ya da ürün sınıflarına, ve onların insanoğluna genel faydalılığına odaklanarak işe koyuldular. Bunun için, meşhur “değer paradoksu”nun çözümünde ne yapacaklarını şaşırılmışlardı: veya, elmaslar sadece estetik keyif yahut dikkat çekmek amaçlı teşhir için faydalı iken, ekmeğin insan hayatının sürdürülmesinde vazgeçilmez olduğu gerçeğine karşın, neden bir paund ekmeğin fiyatı eşit bir ağırlıktaki cevher kalitesine sahip elmasların fiyatı ile kıyaslandığında neredeyse ihmal edilebilirdir. Klâsik iktisatçılar, böylece, tahlillerinde daha da ilerleyebilmek amacıyla, değeri iki bölüme ayırmak zorunda kalmışlardı, “kullanım değeri” ve “mübadele değeri.” İkincisi sadece bir malın piyasa fiyatını belirtiyor iken, ilki bu malın insan ihtiyaçlarının hizmetindeki önemine işaret etti. Kullanım değerini mübadele değerinin verili ve açıklanamayan bir ön şartı olarak göz ardı ederek, tahlillerini münhasıran mübadele değerine yoğunlaştırmak amacıyla devam ettiler. Değer teorisine bu yaklaşım klâsik iktisatçıları, tüketicinin değerlendirmeleri ve tercihlerini işadamlarının hesaplamaları ve tercihleriyle bütünleştiren, tam bir insan eylemi teorisi geliştirmekten doğal olarak alıkoydu.

Fiyat teorilerini tüketicilerin sübjektif değerlendirmeleri ile temellendirmekten âciz klâsik iktisatçılar, teorik sistemlerini tamamlamak amacıyla objektif üretim maliyetlerine yöneldiler, ve böyle yaparak, malların üretildikleri teknik şartları, iktisadî faaliyetin *aktif* belirleyicileri olarak insan tercihleri ile aynı statüye kavuşturdular. Bu, iki kola ayrılmış ve çelişkili bir fiyat teorisi

ile sonuçlandı. Bu teoriye göre, yukarıda not ettiğimiz gibi, piyasa fiyatları -günlük işlemlerde fiilen ödenen fiyatlar- arz ve talep tarafından belirlenirler. Bununla birlikte, muhtelif tüketici malları için talepler verili kabul edilir iken, sadece arz, kâr azamileştiren işadamlarının parasal hesaplamalarının sonucu olarak, hakikatten aımlandı. İnsanların tercihlerinin bütün mallar için piyasa fiyatlarını günden güne belirlemesine karşın, uzun vadede “yeniden üretilebilir” malların mübadele değeri, kendileri açıklanamamış kalmaya devam eden üretim maliyetlerince saptanan “doğal” fiyata doğru karşı konulmaz şekilde sürüklendi. Antika eşyalar, nadide madenî paralar, Eski Ustalar’ın resimleri ve diğlerleri gibi, arzları üretim süreci tarafından arttırılamayacak “nadir” mallar, mübadele değeriyle arz ve talep tarafından idare edilen malların ayrı ve nispeten önemsiz kategorisi olarak konu edildi. Bu suretle, klâsik değer ve fiyat teorisindeki çatlak oluştu. Ama aynı zamanda, en azından yeniden üretilebilir malların durumunda, çözülmemiş kalan bir çelişki mevcuttu: her anki fiilî fiyatların meydana çıkışı tamamiyle insan hesaplaması ve eylemi ile izah ediliyor olsa da, bu fiyatlar ayrıca, insan iradesi ile tamamen ilgisiz faktörler tarafından belirlenen bir seviyeye doğru çekilen gizemli bir eğilimi de barındırırlar.

Klâsik tahlil, üretim faktörleri gelirlerinin belirlenimi sorunu hususunda, neredeyse bütünüyle değersizdi, çünkü bu tahlil yine, “emek,” “toprak,” ve “sermaye” gibi geniş ve mütecanis kümelere dayanarak yürütüldü. Bu, klâsik teorisyenlerin ilgisini, piyasa değeri veya kaynakların belirli türlerinin fiilî fiyatlarını açıklama önemli görevinden, faktör sahiplerinin üç sınıfının -emekçiler, toprak sahipleri, sermayedarlar- toplam gelir paylarının kendileriyle idare edildiği ilkeler için hayâlî bir arayış lehine çevirdi. Bu yüzden, Klâsik Okul’un dağıtım teorisinin kendi yarı praksiyolojik fiyat teorisinden bağlantısı tamamen kesilmişti ve neredeyse münhasıran, toplam gelirin aralarında bölüşümü için açıklama olarak, toprak, emek, ve sermayenin farklılaşan objektif nitelikleri üstüne odaklandı. Klâsik fiyat ve üretim teorisinin esası hesaplanabilir eylemin teferruatlı bir teorisini içerdiği halde, klâsik dağıtım teorisi yalnızca malların teknik niteliklerine kaba bir şekilde odaklandı.

Bu, Menger’in 1860’ların son dönemlerinde iktisadî teoriyi içinde bulduğu memnuniyet vermeyen durum idi. Köklerini J. B. Say, A. R. J. Turgot, ve Richard Cantillon’dan Orta Çağ’ın Skolastik yazarlarına kadar takip eden bir sübjektif-değer okulunun, Klâsik Okul’un Büyük Britanya’daki bütün faikiyet dönemi boyunca, Kıta Avrupasında neşvü nema bulduğu doğrudur. Ve meşhur bir kitap hastası olan, Menger’in kendisi bu sübjektif-değer geleneğinin Almanca dalına ait yazıları ile beslenmiş ve birikim yapmıştı. Bununla birlikte, bu gelenek ile birleşen yazarların “fayda” ve “kıtlık”ın piyasa fiyatlarının

yegâne belirleyicileri olduğunu tekrar tekrar vurgulamalarına ve hatta, bazı örneklerde, marjinal fayda kavramını formüle etmelerine karşın, Menger'den önce hiçbirisi bu vukufu kapsamlı bir fiyatlandırma ve genel iktisat teorisinin içinde sistemli olarak ihtimamla işlemeye muktedir değildi.¹⁶

Menger'in İktisadî Teoriyi Yeniden İnşa Edışı¹⁷

İktisadî Teorinin Doğası ve Kapsamı

Yukarıda not edildiği gibi, Menger klâsik iktisadî muhakkak surette devirmek niyetinde değildi. Onun iktisadî yasanın evrenselliği ve değişmezliğine vurgusu, kısa vadeli fiyat belirlenimi teorisi ve bunlardan türettiği laissez-faire politika sonuçlarından hayli memnundu.¹⁸ Menger'in amaçları, daha ziyade, fiyatın arz ve talep teorisi ile parasal hesaplama teorisini, tüketicilerin tercih ve eylemleri esası üzerinde kurarak, klâsik iktisadî daha sağlam temeller üstünde yeniden inşa etmek ve, fiyat teorisi ile dağılım teorisi arasındaki gediği kapatarak, onun üst yapısını onarmaktı. Menger, *Principles*'in Önsöz'ünde, iktisadın bütün dallarını yeniden inşa edilmiş bir fiyat teorisi altında kapsama altına alma niyetini cesurca ilân etti. Şöyle yazmıştı;

Ürünleri ihtiva eden ekonomik fenomenler ve bunlara tekabül eden üretim amilleri (agents) arasındaki nedensel bağlantıların tetkikine, yalnızca hakikate dayalı bir fiyat teorisi kurma ve (fâiz, ücretler, toprak rantı ve benzerleri de dâhil) bütün fiyat fenomenlerini birleştirilmiş tek bir bakış açısı altında toplama amacıyla değil, ama aynı zamanda şimdiye kadar tamamen

16 Mengeryen öncesi sübjektif değer geleneğinin tamamının kapsamlı ve teferruatlı bir tahlili için bkz. Murray N. Rothbard, *Economic Thought Before Adam Smith*, vol. 1, *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought* (Cheltenham, U.K.: Edward Elgar, 1995), ss. 65-133. Alejandro A. Chafuen bu gelenekteki Skolastik öncülerin tam ve eksiksiz anlatımını sunar *Christians for Freedom: Late Scholastic Economics* (San Francisco: Ignatius Press, 1986). Murray N. Rothbard'ın "New Light on the Prehistory of the Austrian School" isimli eseri. *The Foundations of Modern Economics*, ed. Edwin G. Dolan, (Kansas City: Sheed and Ward, 1976), ss. 52-74, Skolastik katkılara dâir not etmeye değer bir kaynaktır. Streissler, "Influence of German Economics"de Menger üstündeki Alman sübjektivist tesirlerin ayrıntısını veriyor iken, Joseph T. Salerno, "The Neglect of the French Liberal School in Anglo-American Economics: A Critique of Received Explanations"da *Review of Austrian Economics* 2 (1987): 113-56, Say'ın Fransız Liberal Okulu'ndaki ardılları ile ilgilenir.

17 Marjinal fayda ilkesinin hemen hemen aynı anda ve birbirinden tamamen bağımsız olarak 1870'lerin başlangıcında Menger, Britanyalı William Stanley Jevons, ve Fransız Leon Walras tarafından ortak keşfi genellikle "marjinalist devrim" diye adlandırılır. Bununla birlikte, bu ilke Menger'in iktisadî teoriyi yeniden inşasında elzem bir rol oynadı ise de, ileride göreceğimiz gibi, onun bu ilkeye varış metodu ve onu kullanışı, Mengeryen iktisadın Jevons'un ve Walras'ın eserlerinden gelişen teorik sistemlerden paradigmatik olarak farklılığını ortaya çıkarır. Bu mevzu hakkında bkz. özellikle Emil Kauder, *A History of Marginal Utility* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1965); ve William Jaffe, "Menger, Jevons and Walras De-Homogenized," *Economic Inquiry* 14 (December 1976): 511-24. Genel itibarıyla marjinalist devrim hakkında bkz. Richard S. Howey, *The Rise of the Marginal Utility School: 1870-1889* (New York: Columbia University Press, 1989); ve *The Marginal Revolution in Economics: Interpretation and Evaluation*, editörler R. D. Collison Black, A. W. Coats, ve Craufurd D. W. Goodwin, (Durham, N.C.: Duke University Press, 1973).

18 Menger'in Klâsik Okul'a yönelik tutumu "[Veliaht Prens Rudolf'a] verdiği derslerin bütün çerçevesinin ve tartışmaların çoğunun Adam Smith'in... *Wealth of Nations*'undan alınması" gerçeğinde yansıtılır. Bkz. Streissler, "Menger's Treatment of Economics in the Rudolf Lectures," s. 6.

unutulmuş diğer pek çok iktisadî süreçlere, sayesinde ulaştığımız önemli vukuflar nedeniyle de, özel bir dikkat hasretmekteyim.¹⁹

Menger “gerçekliğe dayalı bir fiyat teorisi”nin ve genel iktisadî teorisinin merkezinde insan eyleminin -ve yalnızca insan eyleminin- var olduğunu kabul etti. Menger’in, *Principles* hazırlık aşamasında iken, ilk notlarında vecizeli olarak ifade ettiği gibi: “İnsanın kendisi her ekonominin başlangıcı ve sonudur” ve “Bizim bilimimiz bir insanoğlunun kendi ihtiyaçlarının icabına bakma marifetinin teorisidir.”²⁰ İnsan ihtiyacı tatmininin merkezîyetinin sübjektif-değer geleneğindeki ilk yazarlarca tasdik edilmesine karşın,²¹ yalnızca Menger, bu vukuf ile tutarlı olan, iktisadî teori yönteminin şekillendirilmesinde başarılıydı, ki daha sonra bu metod Ludwig von Mises tarafından “praksyoloji” olarak adlandırılacaktı. Böylece Menger, bilimsel soruşturmasına, ihtiyaçlarını tatmin etmeye çalışan insanın doğası üstünde düşünerek, ve sonra bu düşünmenin doğrudan doğruya imalarını çıkarsayarak başladı. Bu yolda ilerleyerek, Menger, ihtiyaç tatmini sürecinin tamamı itibarıyla bilişsel ve insan zihninin içinde bulunan değil, ama önemli bir surette dış dünyaya ve, bu yüzden, neden-sonuç yasasına dayalı olduğunun hemen farkına varmaya muktedirdi. Bu, Menger’in iktisadî incelemesine niçin “her şey neden ve sonuç yasasına tâbidir” ifadesiyle başladığını açıklar.²² Objektif gerçekliğin bu önemli yasasını hesaba katmaksızın, amaçlarına erişmeye çabalayan insan mantıken kavranılamazdır, çünkü, Menger’in savunduğu gibi, sübjektif memnuniyet durumları dünyanın objektif durumlarını içine alan aynı nedensel zincirdeki bağlantılardır:

Birinin kendi kişiliği, ve ilâveten bu kişiliğin durumlarından her biri bağlantıların bu büyük evrensel yapısındaki halkalardır. Birinin kişiliğinde bir durumdan diğerine, nedensellik yasasına tâbi olanından başka, herhangi bir şekildeki dönüşümünün tasavvuru mümkün değildir. Bu yüzden, şayet birisi bir ihtiyaç durumundan bu ihtiyacın tatmin edildiği bir duruma geçerse, bu değişim için yeterli nedenler var olmak zorundadır. Bir insanın organizması içinde, rahatsızlık veren duruma çare olan, faal güçler olmak zorundadır, veya bu durum üstünde çalışan, doğaları vasıtasıyla ihtiyaçlarımızın tatmin edilmesi diye adlandırdığımız durumu üretmeye muktedir, haricî şeyler olmak zorundadır.²³

19 Menger, *Principles*, s. 49.

20 Menger, aktaran Yagi, “Menger’s *Grundsätze*,” ss. 720-21.

21 Bu iktisatçılara dâir bir tartışma için bkz. Özellikle Frederic Bastiat, William E. Hearn, Amasa Walker, ve Arthur Latham Perry. Bkz. Salerno, “Neglect of the French Liberal School.”

22 Menger, *Principles*, s. 51.

23 *A.g.e.*, ss. 51-52. Mises’in *Human Action*’da ifade ettiği gibi, (ss. 22-23.)

İnsan bir eylemde bulunma konumundadır, çünkü evrendeki değişim ve oluşumu belirleyen nedensel bağlantıları keşfetme yeteneğine sahiptir. Eylem nedensellik kategorisini gerektirir ve önceden varsayar... [İ]nsan, eylemde bulunmak için, olaylar, süreçler veya ilişki durumları arasındaki nedensel bağlantıyı bilmek zorundadır. Ve yalnızca bu bağlantıyı bildiği süreç, onun eylemi amaçlanan gayeleri elde edebilir.

Fakat nedensellik istikameti, dünyanın objektif durumlarından sübjektif tatmin durumlarına doğru, tek yönlü değildir. Menger'e göre, bu istikamet çift yönlüdür, çünkü neden ve sonuç yarasını kavrayarak, insan haricî dünyaya mutlak bağımlılığını kabul etmeye ve haricî dünyayı amaçlarına ulaşmak için araçlara dönüştürmeye muktedirdir. İnsanın kendisi, böylece, ihtiyaç tatmini sürecindeki nihaî amaca ilâveten nihaî neden hâline gelir. Menger, notlarında, birbiriyle bağlantılı kavramların paralel üçlemeleri vasıtasıyla, davranışın objektif ve sübjektif veçheleri arasındaki nedensel karşılıklı bağlantılılıkları ifade etti ve vurguladı: "amaçlar-arâçlar-gerçekleşme/insan-haricî dünya-mevcudiyet/ihtiyaçlar-ürünler-tatmin."²⁴

Mal Teorisi

Menger'in nedensellik yarasına vurgusu onu *Principles*'in ilk yirmi beş sayfasını "genel mal teorisi"nin izahına tahsis etmeye yönlendirdi. Bu sayfalar boyunca bir mal kavramını, praksiyolojik terimler ile, temeli itibariyle yeniden formüle etmişti.²⁵ Menger'e göre, ürünler ihtiyaç tatmini nedensel sürecinin ayrılmaz parçası olan ve davranışın üzerinde işlediği haricî dünyanın unsurlarıdır.²⁶ Bir kez daha, Menger'in *Principles*'i önceleyen not defterlerindeki pasajlar aydınlatıcıdır:

Haricî dünyaya genel bağımlılığımız: haricî dünya tamamı itibariyle içinde yaşadığımız bir bütün olarak bize sunulur. Bu dış dünyanın belirli kısımlarına, veya içindeki bazı bağlantılara, bağımlılık bizim için kaçınılmaz bağlantılara dönüşmek zorunda olan şeylerdir. Bu gaye ile, bu kısımlar bilhassa uygun düşmek zorundadırlar. Bu tür şeyler, insan ihtiyaçlarını tatmin etme yeteneğine sahip oldukları müddetçe, ürünler diye adlandırılırlar (amaçlara hizmet etmek aynı şeye tekabül eder).²⁷

Bir malın doğasını teşhis ettikten sonra, Menger, "her bir malın, malların nedensel rabitasında işgâl ettiği yeri" teşhis etme amacı ile, "mallar arasında-

24 Menger, aktaran Yagi, "Menger's *Grundsätze*," s. 704. Bu kavramsal üçlemeler, özellikle de sonuncusu, Bastiat'ın *Principles*'inde iki defa iktibas eden Menger üstünde Fransız Liberal iktisatçı Frederic Bastiat'nın tesirini yansıtır. "İhtiyaçlar, Çabalar, Tatmin" Bastiat'nın politik iktisat üzerine yarım kalan incelemesinin ikinci bölümünün başlığı idi. Bkz. Frederic Bastiat, *Economic Harmonies*, ed. George B. de Huszar, çeviren W. Hayden Boyers, (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1964), ss. 20-33. Bastiat bu üç terimi politik iktisat bilimi için yaptığı tanımlamasında da kullandı (s. 31). Bu bölümün başka bir yerinde, Bastiat "politik iktisadın konusunun insan olduğu"nu ifade etti (s. 31), ki bu sözler Menger'in, yukarıda aktarılan, "insanın kendisi her ekonominin başlangıcı ve sonudur" şeklindeki ifadesini yankılamaktadır. Bastiat ve Liberal Okul'un on dokuzuncu yüzyılda Kıta Avrupası iktisadi üzerindeki derin tesiri için, bkz. Salerno, "Neglect of the French Liberal School," ss. 119-24.

25 "Mal teorisi"ni tartışarak başlamak, Menger'den önceki Alman ders kitabı yazarları için standart uygulama idi. Bkz. Yagi, "Menger's *Grundsätze*," s. 703; ve Streissler, "Influence of German Economics," s. 49.

26 Mises, *Human Action*, sayfa 93'de ürünlere "davranışın asıl sebebi (substratum)" olarak işaret etti. Hayek, "Carl Menger," sayfa 70'de, doktrinel bir bakış açısından not etti ki;

[Menger'in] insan ihtiyaçları ve onların karşılanması arasındaki nedensel bağlantıya dâir dikkatli başlangıç tetkiki..., aksi yöndeki yaygın izlenime karşın, Avusturya Okulu'nun dâima üretimin teknik yapısına verdiği özel dikkatin simgesidir.

27 Menger, aktaran Yagi, "Menger's *Grundsätze*," s. 705. [Vurgu Menger'indir.]

ki nedensel bağlantılar,” diye adlandırdığı şeyi izah etmek için ilerledi.²⁸ “En alt sıradaki mallar,” örneğin ekmek gibi, doğrudan doğruya insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan tüketici mallarıdır. Menger’in ifadesiyle, “ekmek ve ihtiyaçlarımızdan birisinin tatmini arasındaki nedensel bağlantı... doğrudan bir bağlantıdır.” Diğer yandan, üretim faktörleri, sadece “insan ihtiyaçları ile dolaylı bir nedensel bağlantı”ya sahip olduklarından, “daha üst sıraya ait ürünlerdir.” Örneğin, un ve fırınların hizmetleri ile fırıncıların emeği, mal karakterleri üretim süreci içinde bir miktar ekmek mahsulü amacıyla bir araya geldiklerinde, ekmek ihtiyacı tatmininin dolaylı bir nedeni olarak işlemleri gerçeğinden kaynaklanan, ikinci sıradaki mallardır. Benzer şekilde, buğday, un değirmenleri ve değirmencilerin emeği, kendi mal özelliklerini ikinci sıradaki malların üretimindeki yararlılıklarından kazanan, üçüncü sıradaki malları teşkil ederler. Aynı şey ekmeğin üretimindeki dördüncü ve beşinci sıra mallar için de geçerlidir. Kısacası, Menger’e göre,

Kendisi aracılığıyla üst sıradaki malların devamlı olarak daha alt sıradaki mallara dönüştürüldüğü ve bütün bu malların nihayetinde insan ihtiyaçlarının tatminine yönlendirildiği bu süreç... düzensiz değil ama, bütün diğer değişim süreçleri gibi, nedensellik yasasına tâbidir.²⁹

Bu suretle, dış dünyanın unsurlarını kendi ürün özelliklerine sahip kılan şey, malların ihtiyaç tatmininin bu nedensel sırasındaki konumlarıdır.

Menger daha ileri seviyedeki bir ayrımı belirler: mevcut miktarı onlar için duyulan bütün insan ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli miktarı aşan mallar, ve onlar için insan ihtiyaçlarının tamamen karşılanmasına yetmeyen bir miktarda mevcut mallar arasındaki ayrım. Menger, öncekileri “iktisadî olmayan mallar” ve ikincileri ise “iktisadî mallar” diye adlandırır. İktisadî olmayan malların durumunda, ihtiyaçlara nispetle aşırı bolluklarından dolayı, insanlar onlarla ilgili belirli bir eylemde bulunmaya ihtiyaç duymazlar. Bununla birlikte, iktisadî mallara gelince, bir birey, ihtiyaçlarını mümkün olduğunca tamamiyle tatmin etmek amacıyla, onları *iktisatlı kullanmayı* üstlenmek zorundadır. İktisatlı kullanım, diğer şeylerin arasında, daha az önemsiz ihtiyaçları karşılanmamış bırakıyor iken, belirli bir mal için ihtiyaçları en büyük zorunluluk veya önemine göre sıralamayı, ve sonra ürün birimlerini yalnızca en önemli ihtiyaçlara hizmet eden kullanımlara tahsis etmek amacıyla seçim yapmayı da icap ettirir. Ayrıca, tıpkı onların mal karakterlerinde olduğu gibi, daha üst sıradaki malların ekonomik özelliği, onların üretiminde işbirliği yaptıkları, daha alt sıradaki malın ekonomik özelliğinden de türer. Böylece, örneğin, saf suyun bütün insan amaçları için tabîi surette aşırı bol

²⁸ Menger, *Principles*, s. 56.

²⁹ *A.g.e.*, s. 67.

olduğu bir bölgede, ne su ne de insan yapımı su havzaları ve tulumbalar, borular ve süzgeçlerin iktisatlı kullanımına ihtiyaç duyulur. Şu halde, Menger'e göre, iktisatlı kullanım işlevi takriben amaçlı hareket veya *eylem*den başka bir şey değildir, bu ikinci terim Mises ve modern praksiyolojik paradigmanın savunucularınca anlaşıldığı surettedir. Menger'in "iktisatlı kullanım yapan insan"ı ve Mises'in "eylemde bulunan insan"ının ikisi de kıt kaynakları en yüksek seviyede değer biçtikleri amaçlarına ulaşmak amacıyla hasrederler.

İktisadî kullanım fikri *mülkiyet* nosyonunun tabiatında mevcut bulunmaktadır. Menger'e göre, "insan ekonomisi ve mülkiyeti," kıtlık koşulunda kökleşen, "ortak bir iktisadî esasa sahiptir."³⁰ Bunun için, mülkiyet ne "keyfî bir icat" ne de yalnızca farklı cinsten nesnelerin bir toplamıdır. Mülkiyet, ferdî bir fâil (actor) tarafından amaçlanan hedeflerin yapısına hizmet etmek amacıyla, iktisatlı kullanım işlevi vasıtasıyla intibak ettirilen, maksatlı olarak ihdas edilmiş bir ürünler yapısına işaret eden praksiyolojik bir kategoridir. Menger'e göre,

[Bir kişinin] mülkiyeti malların keyfî surette birleştirilmiş bir miktarı... değil ama, hiçbir temel parçası hizmet ettiği amacın gerçekleştirilmesine tesir etmeksizin arttırmayacak veya azaltılmayacak olan, yekpare bir bütünün, onun ihtiyaçlarının doğrudan bir aksedişidir.³¹

Mengerci iktisadın bilgi ve beklentiler hakkında olduğu kadar ürünler ve mülkiyet hakkında olduğunu söylemek abartı değildir.³²

Menger'in malların sırası ve ekonomik özelliği tahlilleri bir araya getirildiğinde, klâsik üretim maliyeti teorisinin temellerini yıkar. Öncelikle, Menger'e göre, daha alt sıraya ait malların ekonomik özelliğinin, onların üretiminde kullanılan üst bir sıraya ait malların, nedensel üretim süreci öncesinde ihdas edilen bir ekonomik özelliğe sahip olduğu gerçeğinden türediği şeklindeki önerme,

Bize, ekonomik özelliği bütünüyle şüphe ötesi olan daha üst sıraya ait mallardan, tamamen faydasız şeylerin üretilebileceğini, ve iktisadî cahilliğin sonucu olarak, gerçekten de üretildiklerini öğreten bütün tecrübe ile... çelişir.³³

Diğer bir deyişle, üretim maliyeti teorisi, kıt ve değerli kaynakların nasıl olup da, insan ihtiyaçlarının hizmetinde doğrudan ya da dolaylı olarak faydasız olduğu için, piyasa değeri sıfır olan ürünlerin imalatında kullanılabilirliğinin ve kullanıldığının açıklanmasında, ne yapacağını bilmez durumdadır. Bu sorun bir yana, alt sıraya ait ürünlerin ekonomik özelliğini daha üst

³⁰ A.g.e., s. 97.

³¹ A.g.e., s. 76.

³² Hans-Hermann Hoppe'a, malların ve mülkiyetin Mengerci iktisatta, fevkalâde kötü surette eksik değerlendirildiği halde, merkezi bir rol oynadığını bana ilk ifade eden kişi olduğu için borçluyum.

³³ Menger, *Principles*. s. 108.

bir sıraya ait ürünlerin ekonomik özelliğine dayanarak açıklama arayışındaki bir teorideki ölümcül kusur onun yalnızca bir “yarı açıklama” olmasıdır. Menger’in iddia ettiği gibi,

Şayet birinci sıraya ait malların ekonomik özelliğini ikinci sıraya ait mallarınki ile, ikinci sırayı üçüncü sıraya ait malların ekonomik özelliği ile, bunu yine dördüncü sıra malların ekonomik özelliği ve devamı ile açıklarsak, malların son ve gerçek ekonomik özelliğine dâir soru dâima cevapsız kalacağından, sorunun çözümü temel itibarıyla bir adım dahi ileriye götürülmemiştir.³⁴

Değer Teorisi

Bu bizi, klâsik iktisatçıları hayli sınırlendiren ve nihayetinde yenilgiye uğratan değer sorununa getirir. Malların bütün sınıflarının değil, belirli miktarlarının insan eyleminin nesnesi olduğunu idrak etmekten trajik bir şekilde mahrum olmaları nedeniyle, klâsik iktisatçılar kullanım değerini tahlillerinden çıkardılar. Ama Menger, bireysel davranışa göz kırpmaksızın odaklanışı ile, *marjinal birim* -bir malın tercihle ilgili miktarı- kavramının bütün iktisadî teori için derin önemini kolayca kabul etti.

Menger, notlarında, malların soyut bir kümesinin değeri, “tür değeri” (*species value*) ile bir malın belirli birimlerine ilişik “bireysel değer” ya da “somut değer”i karşılaştırdı. Birincisini gerçek dünyadaki eylemle tamamen ilgisiz olarak eleyerek, Menger gösterdi ki,

Tür değeri meselesinde, bir yandan, miktarını dikkate almaksızın bir malın özellikleri ile, diğer yandan, bireyselliği hesaba katmadan insan ihtiyaçlarını karşılaştırırız... Gerçek hayatta yalnızca somut mallar ve somut ihtiyaçlar vardır.³⁵

Aslında, bir malın belirli bir miktarınca hâsıl edilen farklı tatminlerin sübjektif sıralaması bizzat eylem tasarımı ile ima edilir. Menger’in açıkladığı gibi:

Ayrı somut ihtiyaçların tatmininin insanlar için sahip olduğu değişken önem iktisatlı kullanımda bulunan herhangi bir insanın bilincine yabancı değildir... İnsanlar her nerede yaşarsa yaşasınlar, ve hangi medeniyet seviyesinde yer alırsa alsınlar, iktisatlı kullanım yapan bireylerin muhtelif ihtiyaçlarının tatmininin nisfî önemine genel itibarıyla nasıl ağırlık verdiklerini, her bir ihtiyacın hemen hemen tam tatminine yol açan farklı fiillerin nisfî önemine nasıl özellikle ağırlık verdiklerini, ve nihayetinde ise ihtiyaçların mümkün en tam tatminine (iktisatlı kullanımda bulunma) yönlendirilmiş etkinliklere dâir bu karşılaştırmanın sonuçlarıncı nasıl yönlendirildiklerini gözlemleyebiliriz.³⁶

İktisatlı kullanım veya eylemin esası üzerine düşünerek, Menger bu sayede bir ürün için ihtiyacın aslında, tatmin edilmeleri için bireyin, farklılaşan

34 *A.g.e.*

35 Menger, aktaran Yagi, “Menger’s Grundsätze,” s. 709.

36 Menger, *Principles*, s. 128.

önem dereceleri tayin edebilmeleri amacıyla, kıtlık tarafından sınırlandırıldığı, belirli bir birim ürün için duyulan bir ihtiyaçlar serisi olduğunu ikna edici surette göstermeye muktediri. Ve, bu anlamda, sadece bir ürünün gerçek birimleri insan tercihi ile ilgilidir: “Türler gibi bir şey değil, ama yalnızca somut şeyler iktisatlı kullanım yapan bireyler için *kullanışlıdır*. Bu nedenle, yalnızca bu somut şeyler *mallardır*, ve sadece mallar *iktisatlı kullanımımızın ve değerlendirmemizin nesnelidirler*.³⁷

Menger, sadece belirli ihtiyaçların ve malların belirli birimlerinin değer biçme süreci ile alâkalı olduğunu tespit ettikten sonra, değeri “bireysel mallar ya da mal miktarlarının, ihtiyaçlarımızın tatmini için onların idaresine bağlı olduğumuzun bilincinde olduğumuzdan, bizim için kazandıkları önem” şeklinde tanımlayarak ilerledi.³⁸ Diğer bir deyişle, “bütün ürünlerin değeri [ihtiyaçlarımızı karşılamaya dâir] bu önemin iktisadî ürünlere sadece bir isnadıdır.”³⁹ Şu halde, Menger’e göre, bunu “değerin insanların bilinci dışında var olmadığı... [Ü]rünlerin değerinin... tabiatın gerektirdiği şekilde bütünüyle sübjektif oluşu” takip eder.⁴⁰ Birisi bu son ifadeyi haricî gerçeklik alanının radikal sübjektivist bir reddiyesi şeklinde yorumlayarak hata yapmış olur. Zira Menger’in bir nesnenin değeri ile nesnenin kendisi arasındaki kuvvetle vurgulanmış ayrımı aslında, değer biçme ve iktisatlı kullanım aracılığıyla varlık kazanan, idrak (cognition) alanı ile objektif illiyet süreci arasındaki çözümlenemez ontolojik bağlantıyı açıklama aracı olarak tasarlandı. Bu nedenle, ürünlerin değeri katıyen keyfî değil, ama dâima hayatın, refahın veya bunların dâima çok önemli olan kısmının idamesinin bir malın veya malların bir miktarının idaresine bağlı olduğuna dâir insan bilgisinin zarurî sonucuydu.⁴¹

Eğer değer “somut” ihtiyaçların tatmininin üretimindeki “somut” şeylerin önemi hakkındaki bir yargılamayı ihtiva ediyor ise, böyle bir yargılamaya nasıl ulaşılır? Yani, belli bir nesnenin, onu ihtiyaçlarını karşılamak için kullanma arayışındaki bir kişi için değeri nedir? İşte bu soruya verdiği cevabında, Menger sadece değer paradoksunu çözmekle kalmadı, ayrıca fiyat teorisinin, ve bu sebeple de, iktisat biliminin bütünü için yeniden kurulumu için temelleri attı.

Menger bu soruyu yeniden ifade ederek zekice yanıtladı: “Şayet iktisatlı kullanım yapan birey verili birimin kullanımına sahip olmasaydı -yani eğer

37 *A.g.e.*, s. 116, n. 3.

38 *A.g.e.*, s. 115.

39 *A.g.e.*, s. 122.

40 *A.g.e.*, s. 121.

41 *A.g.e.*, ss. 120-121.

söz konusu bir birimden daha küçük bir toplam tutarın idaresine sahip olsaydı- hangi tatmin kazanılmazdı?”⁴² Menger’in iktisatlı kullanım tartışmasının ışığı altında, bu soruya verilecek aşikâr cevap, “sadece elde mevcut miktarın tamamınca temin edilen bütün tatminlerin en az önem taşıyanları”dır. Diğer bir ifadeyle, mevcudunun hangi belirli fiziksel birimi çıkartılmış olursa olsun, fâil, en önemli ihtiyaçlarını karşılamaya devam edebilmek ve daha büyük tedarik ile daha önce karşılanan ihtiyaçlarından yalnızca en az önemli ihtiyacının tatmininden vazgeçebilmek amacıyla, kalan birimlerin yeniden tahsisini tercih ederek, iktisatlı kullanımda bulunacaktır. Böylece, fâilin bir maldan mevcut birimine bağlı olan, ve bu nedenle de mevcudun her bir biriminin değerini belirleyen, şey dâima en az önemli tatminidir. Bu değer belirleyici tatmin çok geçmeden “marjinal fayda” olarak bilinecekti.⁴³ Menger’in marjinal fayda kanununu formüle ettiği gibi:

Dolayısıyla, her somut durumda, iktisatlı kullanımda bulunan bireyin tasarrufundaki bir malın bütün miktarı vasıtasıyla temin edilen tatminlerin hepsinin arasından, sadece onun için en az öneme sahip olanları, bütün miktarın verili bir kısmının mevcudiyetine bağlıdır. Bu yüzden, malın bütün mevcut miktarının herhangi bir kısmının bu kişi için değeri, bütün miktarda temin edilenler arasında en az önemli, ve eşit bir kısım ile kazanılan, tatminlerin onun için önemine eşittir.⁴⁴

Böylece, Menger, marjinal fayda yasasını kullanarak, klâsik iktisadı böyle- sine şaşırtan ve onun tamamen gelişmiş bir insan eylemi teorisine gelişimini engelleyen, değer paradoksuna açık sözlü ve itiraz edilemeyecek bir çözüm sunmaya muktediri. Menger’e göre, suyun bol miktarda elde hazır olmaya eğilim göstermesine karşın, elmaslar ve altının aşırı derecede nadir olması nedeniyle:

Normal koşullar altında, bu nedenle, eğer insanlar içme suyunun belirli miktarının idaresinden mahrum kalmış olsalardı, hiçbir insan ihtiyacı tatmin edilmemiş kalmak zorunda kalmazdı. Diğer yandan, altın ve elmaslara gelince, mevcut toplam miktarda temin edilen en az önemli tatminler dahi, yine de, iktisatlı kullanımda bulunan insanlar için nispeten yüksek bir öneme sahiptir. Bunun için, içme suyunun somut miktarları genellikle iktisatlı kullanımda bulunan insanlar için hiç öneme sahip olmayacak, ama altın ve elmasların somut miktarları yüksek bir değere sahip olacaktır.⁴⁵

Bu şekilde, kullanım değeri ve mübadele değeri arasındaki klâsik ayrılığı onarıldıktan ve fiyat teorisini tüketici değerlendirmeleri ile tercihlerine sıkı sıkıya tutturduktan sonra, Menger dikkatini fiyat teorisi ve dağıtım teorisi ya da tüketici mallarının fiyatlaması ile üretim faktörlerinin fiyatlaması

42 *A.g.e.*, s. 131.

43 Bu ifade, Menger’in takipçisi ve yoldaş Avusturyalı iktisatçı, Friedrich von Wieser tarafından icat edildi, ve Menger’in kendisi onu basılmış eserlerinde hiç kullanmamış görünmektedir.

44 Menger, *Principles*, s. 132.

45 *A.g.e.*, s. 140.

arasında, klâsik iktisatçılarca icra edilen, iki farklı kola ayrılışa çevirdi. Bir kez daha, Menger, mutlak ve evrensel geçerliliğe sahip bir çözüm sağlamak amacıyla, marjinal fayda yasasını kullandı. Ayrıca, fiyatın, en azından uzun vadede, üretim maliyetlerince belirlendiği şeklindeki klâsik kabulü, ilk ve son kez olarak, çürüttü.

Menger yalnızca ihtiyaçların tatmininin doğrudan doğruya insanoğulları için önemli olduğuna işaret ederek başladı.⁴⁶ Tüketici malları, ya da birinci sıra mallar, bu nedenle, yalnızca insanlar belirli ihtiyaçların tatmini için bu malların belirli miktarlarına bağımlılıklarının farkında olduklarından, ve bu sayede, onlara bağlı olan tatminlerin önemini bu mallara “isnat” ettiklerinden dolayı değer kazanırlar. Daha üst sraya ait mallar, tüketici mallarının üretiminde beraber çalışan üretim faktörleri, insan ihtiyaçlarının tatmini ile vasıtasız bağlantıya sahip değildirler, fakat nedensel üretim süreci aracılığıyla, ihtiyaç tatmini süreciyle dolaylı yoldan alâkalı olurlar. Böylece, tüketici mallarının belirli bir miktarının değeri, bu miktarın üretiminde kullanılan ikinci sraya ait mallara isnat edilir, çünkü ikinci sıra mallar, tüketici malları stoğuna doğrudan isnat ettirilebilir tatminlerin, dolaylı olsa da, zarurî bir nedenidir. Aynı değer isnadı tahlili üçüncü, dördüncü ve daha üst sraya ait malların değerine de uygulanabilir. Menger sonuçlandırdı ki:

Bu nedenle, birinci sraya ait mallar söz konusu olduğunda, daha üst sırada yer alan malların değeri için nihaî olarak belirleyici faktör yalnızca, bizim bu tatminlere, değeri göz önünde bulundurulan üst sraya ait malların hazır bulunuşuna bağlı olduğunun farkında olduğumuz tatminlere göre, yüklediğimiz önemdir. Ancak, ürünler arasındaki nedensel bağlantılar sebebiyle, daha üst sraya ait malların değeri doğrudan nihaî tatminin beklenen önemi ile ölçülmez, ama daha ziyade daha alt sıranın mukabil mallarının beklenen değerince ölçülür.⁴⁷

Şayet, “üst sraya ait malların değeri, üretimine hizmet ettikleri, daha alt sraya ait malların beklenen değerine bağlı ise,” şu halde, Menger’in savunduğu gibi, üst sraya ait malların muhtelif türleri için ödenen fiyatların toplamından başka bir şey olmayan, üretim maliyeti tüketici mallarının fiyatlarını belirlemeyecektir, çünkü maliyetlerin kendileri nihaî olarak bu fiyatlar tarafından belirlenir.⁴⁸ İlâveten, Menger’in işaret ettiği gibi, fiyat belirleniminin üretim maliyeti teorisi, doğa tarafından verili, ve bu yüzden, kendileri üretim maliyetine sahip olmayan toprak ve emek hizmetlerinin fiyatlarını izah edemez.⁴⁹ Buna karşın, Mengerci değer isnadı teorisi bu fiyatları somut malların diğer türlerinden herhangi birisinin fiyatları ile aynı minvalde ko-

46 *A.g.e.*, ss. 151-52.

47 *A.g.e.*, s. 152.

48 *A.g.e.*, s. 151.

49 *A.g.e.*, s. 149.

layca izah eder: daha alt sıradaki malların değerinden türemiş olarak ya da -şayet kendileri ilk sıraya ait mallar ise- onlara doğrudan bağlı tatminlerin değerinden bitişik olarak türemiş şekilde.

Menger'in tahlili, bu noktaya kadar, tüketici değerlemelerini hem tüketici malları hem de üretim faktörlerinin fiyatlarının ve değerlerinin genel nedeni olarak teşhis etmede başarı gösterse de, bireysel faktörlerin fiyatlarını hâlen açıklanmamış bırakmaktadır. Bunun nedeni, alt bir sıraya ait bir malın sadece daha üst sıradaki malların "tamamlayıcı" miktarlarıncaya üretilebilir olmasıdır. Menger'in fark ettiği gibi, bizzat doğası gereği, üretim tek bir tür üretim faktöründen daha fazlasını gerektirmek zorundadır.⁵⁰ Bu nedenle, şimdi ortaya çıkacaktır ki, üretiminde birlikte çalışan daha üst sıradaki muhtelif malların her birine alt sıradaki malların değerinin kısmî paylarını isnat etmek imkânsızdır. Bununla birlikte, bir kez daha, hayran edici analitik bir ferasetle, Menger marjinal fayda yasasını doğru çözümün üstüne basmak amacıyla kullandı.

Menger, üst sıradaki malların, çoğu üretim süreçlerinde, kimyasal reaksiyonları karakterize eden, katı surette sabitlenmiş oranlarla birleştirilmeye ihtiyaç duymadığına işaret etti. Diğer bir deyişle, eğer tahıl üretiminde birlikte çalışan tamamlayıcı faktörlerden birisi, mesela gübre, kısmen ya da tamamen üretimden geri çekilirse, şu halde bütün üretim sürecinin yok olmasından ziyade, tahıl çıktısında bir azalış var olacaktır. Menger gösterdi ki, bu, üst sıraya ait bir malın belirli bir miktarının değer payının, verili üretim sürecinde bir araya gelen, tamamlayıcı malların toplam değerinden tecrit edilebileceğini ima eder. Böylece, bütün diğer şartlar aynı kaldığında, yüz dirhemlik bir gübre azaltımı tahıl hasadında on çuvallık bir düşüşe neden olur, sonrasında bu gübre biriminin çiftçi için değeri, on çuvallık kaybın bir sonucu olarak vazgeçmeyi tercih ettiği tatminleri oluşturarak, on çuval tahılın marjinal faydasına tamı tamına eşit olur.

Menger "üst sıraya ait bir malın somut bir miktarının değerinin belirlenimi genel yasası"nın aşağıdaki gibi özetledi:

Üst sıraya ait bütün mevcut malların en iktisadî usulde kullanıldıklarını... varsaydığımızda, daha üst sıraya ait bir malın somut bir miktarının değeri, değerini belirlemek istediğimiz üst sıraya ait malın verili miktarının idaresine sahip olduğumuzda kazanılabilecek tatminler ile bu miktarın idaresine sahip olmazsak kazanılabilecek tatminler arasındaki önem farklılığına eşittir.⁵¹

50 Menger'in vukufunun praksiyolojik bir kanıtı için bkz. Murray N. Rothbard, *Man, Economy, and State: A Treatise On Economic Principles*, 2'inci basım. (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1993), ss. 10-11, 28-29.

51 Menger, *Principles*, ss. 164-65.

Zaman, Mülkiyet ve Girişimcilik

Menger, üst sıradaki malları alt sıradaki mallara dönüştürme (üretim) ve alt sıradaki mallardan üst sıradaki mallara değer isnadı (isnat etme) süreçlerini, ortak nedensel süreçler olarak tasavvur ettiği için, zamana bu her iki süreçte de yekpare bir rol teslim etti. Menger'e göre, "Nedensellik fikri... zaman fikrinden ayrılamazdır."⁵²

Şayet, gerçekten de, "bir üst sıraya ait malların idaresi ile daha alt sıradaki müteakıl malların mülkiyeti arasında yatan zaman dönemi asla bertaraf edilemez ise," şu halde, üretim süreci doğal olarak belirsizdir. Zira, fâilin teknik bilgi veya idaresinin ötesindeki, toprak özellikleri veya hava koşullarındaki değişimler gibi, faktörler üretim süreci tarafından hâsıl edilen ilk sıra malların miktarını veya niteliğini etkileyebilir. Üretime eşlik eden bu teknik belirsizliğin çok büyük kısmı azaltılabilir ama, fiiliyatta, fâile zaman tüketici bir nedensel sürecin sonucunun *öngörüsünü* sağlayan, teknik bilgi gelişimi tarafından asla tamamen sona erdirilemez.

Fakat, teknolojik bilgi, üretim ile ayrılmaz surette bağlı olan, diğer belirsizlik türlerini biraz da olsa düzeltemez. Herhangi bir üretim süreci gelecek ihtiyaçların tatmini için deruhte edildiğinden, fâil bu ihtiyaçları öngörmeye muktedir olmalıdır. Gerçekten de, Menger'in işaret ettiği gibi, "öngöruden tam bir mahrumiyetin insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneltmiş bir planlama faaliyetini tamamen imkânsız kılmasına" karşın, "üretim sürecinin başarısı ekseriyetle, onların [fâillerin] gelecek zaman dönemleri içinde zarurî bulacakları malların miktarlarının doğru öngörüsüne bağlı olacaktır."⁵³ Bununla birlikte, insanların gelecek şartlarını kusursuz kesinlikle görebilmekten mahrum olmaları gerçeğine rağmen, Menger onların gelecek ihtiyaçlarına dâir tamamen câhil olduklarına inanmadı.⁵⁴ Geçmiş tecrübelerle müracaat, onların planladıkları dönem süresince tecrübe edecekleri, birçok ihtiyacı yaklaşık kesinlikle ön görmelerine izin verir. Diğer ihtiyaçlar hakkında, yani ilaçlar ve yangın söndürme aletleri için, "az çok şüphe içinde" kalırlar. Ama "kusurlu öngörü"lerine karşın, insanlar bu ihtiyaçları karşılamak için dahi başarılı şekilde *hareket ederler*. Menger sonuçlandırdı ki,

Bu nedenle, planlarımızın dönemi süresince bir mal için ihtiyacımızın hissedilip hissedilmeyeceği belirsizliğine dâir durum, bu ihtiyacın nihaî tatmini için sağlayacağımız imkânı dışlamaz, ve bundan dolayı, söz konusu bu nitelikteki ihtiyaçları karşılamak için zarurî mallar için gerekliliklerimizin gerçekleşmesine neden olmaz.⁵⁵

52 *A.g.e.*, s. 67.

53 *A.g.e.*, s. 89.

54 *A.g.e.*, ss. 81-82.

55 *A.g.e.*, s. 82.

Bunun için, Menger'e göre, belirsizlik eylem için bir engel değil ama şarttır.⁵⁶

Menger'e göre, "insan faaliyetinin başarısını belirleyen ikinci faktör, arzu-lanan amaçlara ulaşılmasında onlar için mevcut olan araçlara dâir, insanlar tarafından elde edilen bilgidir."⁵⁷ İhtiyaç tatmininin bir öngerekliliği olarak, fâiller "tasarrufları altındaki malları ölçme ve kayda alma" ile ilgilidirler.⁵⁸ Bu uygulamalarca sağlanan mevcut daha üst sıra malların tür ve miktarları hususundaki bilgi daha tam oldukça, planlanan dönem süresince gelecek ihtiyaçları karşılamak için yakında çıkacak tüketici mallarına dâir tahminler daha doğru olacaktır. Bu türden bilginin kazanılışı, muhtelif üst sıraya ait mallar mevcudu sahipliği ve mevkisinin dağılık olmaya meylettği gelişmiş bir piyasa ekonomisindeki üretim planlaması için özellikle önemlidir. Fakat, "en düşük medeniyet seviyesini" göz önünde bulundursak bile, "bu bilgiden tam bir mahrumiyet, onların ihtiyaçlarını karşılamaya yöneltilmiş herhangi bir basiretli insan faaliyetini imkânsız kıları.⁵⁹

Şu hâlde, nedensel bir üretim süreci, "iktisadî kullanımda bulunan bir birey tarafından... planlanmak ve yürütülmek" zorundadır. Menger, böyle bir süreci harekete geçirmek için gerekli işlevler dizisini "girişimcilik faaliyeti" diye adlandırmaktadır.⁶⁰ Henüz gördüğümüz gibi, Menger'e göre, girişimcinin en önemli işlevi, gelecek ihtiyaçları tahmin etmek, onların nispe önemlerini hesaplamak ve teknolojik bilgi ile şu anda mevcut araçlara dâir bilgiyi elde etmektir. Böylesi bir girişimsel öngörü ve bilginin yokluğunda, tatminlerden üst sıradaki mallara doğru değer isnadı var olamaz ve rasyonel kaynak tahsisi imkânsız olur.⁶¹

Girişimcilik faaliyeti praksyolojik mülkiyet kategorisi ile bağlı bir takım ilâve işlevleri kapsar.⁶² Bu işlevler, üretim sürecinin teknik yeterliliğini, yani mülkiyetin en değerli kullanımını temin etmek için ihtiyaç duyulan muhtelif hesaplamaları gerektiren, "iktisadî hesaplama"yı içerir. Üçüncü bir üretim işlevi, kendisi aracılığıyla üst sıraya ait malların seçili üretim sürecine amaçlı olarak tahsis edildiği "*irade fiili*"dir. Nihayet, "mümkün olduğunca iktisadî bir surette yürütülebilmesi için, üretim planı icrasının *denetimi*" vardır. Açıktır

56 Bu, Hayek'in, Menger'in iktisadî faaliyet görüşünü tanımladığı eserinde "Carl Menger," s. 71'de ima edilmiştir: ona göre, iktisadî faaliyet esasen gelecek için planlamadır, ve insan basiretinin farklı ihtiyaçlar hususunda kendisine açıldığı dönem ya da daha doğrusu farklı dönemler tartışması kesinlikle modern bir halkaya sahiptir."

57 Menger, *Principles*, s. 89.

58 *A.g.e.*, s. 90.

59 *A.g.e.*

60 *A.g.e.*, s. 160.

61 *A.g.e.*, s. 151.

62 *A.g.e.*, ss. 159-61.

ki, son iki işlev mülkiyet sahipliğini icap ettirir, ve bu nedenle, Mengeryen girişimciyi bir kapitalist girişimci olarak işaretler. Menger “sermaye hizmetleri idaresi”nin iktisadî faaliyetin icrası için bir “zarurî öngereklilik” olduğunu açıkça ifade eder.⁶³ İlâveten, büyük şirketlerde, girişimci, faaliyetleri hayli geniş olan “birkaç yardımcı” istihdam edebilir ise de, bu yardımcıları “nihai olarak... servet parçalarının yalnızca genel kategoriler itibarıyla belirli üretici amaçlara tahsisini belirleme ve çalışanların seçimi ve yönetimi ile sınırlandırılmış olsalar dahi” girişimcinin kendisi yukarıda sayılan dört kendine has işlevin hepsini icra etmeye devam edecektir.⁶⁴

Menger'in girişimciliğin özü olarak tasvir ettiği dört işlev basit bir şekilde üst sıraya ait mallardaki mülkiyetin praksyolojik imalarıdır. Bu, Menger'in görüşünde, niçin bir fâilin elde ettiği bilgi ve şekillendirdiği beklentilerin otonom değil, ama onun mülkiyetini ve seçili gayelerini teşkil eden malların yapısı tarafından tam manasıyla yönetildiğini açıklar.⁶⁵ Dahası, belirsiz nedensel bir süreci harekete geçiren ve yönlendiren bir “iktisadî kullanımda bulunan insan” olarak, Menger'in girişimcisi, etkin bir şekilde mülkiyeti için en değerli kullanımları araştırarak kâr eden dinamik bir fâildir, ve yalnızca kârları riskli girişimlere yatırım için bir ödülü temsil eden pasif bir “risk-taşıyıcı” değildir.⁶⁶

63 *A.g.e.*, s. 172.

64 *A.g.e.*, ss. 160-61.

65 Guido Hülsmann, çağır açan makalesi “Knowledge, Judgment, and the Use of Property”de bilgi üstüne baştan sona Mengerci bir bakış açısını inceler. Bkz. *Review of Austrian Economics* 10, no. 1 (1997): 23-48. Sayfa 43-44’de, Hülsmann der ki,

Böyle bir bilgi asla kıt değildir. Bu suretle, bilgi sorunları, yalnızca bilgi uygulanmak için seçilmek zorunda kaldığı sürece, iktisat biliminde bir yere *sahiptir*. Yine de bilginin seçimi tamamen yapan/işleyen kişinin mülkiyetine bağlıdır... [S]eçimlerimiz davranışımızın beklenen şartları altındaki teknolojik bilgimizin *önemi* üstüne bir yargılamaya ima eder... Fakat, mülkiyetimizi hesaba katmaksızın, bilgiyi öneme dayalı olarak seçmemiz mümkün değildir. İlâveten, bir kere mülkiyete sahip olduğumuzda, artık hangi tür bilginin faydalı olabileceğini biliriz. Öğrenişimizi faydalı kanallara doğru yönlendiren şey, işte bu mülkiyettir.

66 Böylece, Menger, Alman sübjektif değer geleneğinden seçkin selefi, Hans von Mangoldt’u “risk taşıma’yı girişimciliğin aslı işlevi olarak” tanımladığı için eleştirir. Menger’e göre, risk, amacı ve harekete geçirci gücü fâilin en önemli ihtiyaçlarının tatmini olan nedensel üretim sürecinin planlanması ve işletimini “yalnızca doğal olarak takip eden” bir unsurdur. Bkz. Menger, *Principles*, s. 161.

Mises, girişimsel kârın “risk almaya bir ödül”ü temsil ettiği şeklindeki “popüler safсата”nın benzer bir eleştirisini sundu. *Human Action* sayfa 809-10’da, Mises yazdı ki,

Bu muhakemedeki her ifade hatalıdır. Sermaye sahibi daha çok riskli, daha az riskli ve güvenli yatırımlar arasında seçim yapmaz. Bizzat piyasa ekonomisinin işleyişi tarafından, fonlarını tüketicilerin en ivedi ihtiyaçlarını mümkün olan en iyi kapsamda karşılayacak şekilde yatırım yapmaya zorlanır... Bir kapitalistin kural olarak... fonlarını muhtelif yatırım sınıfları arasında dağıtmayı seçmesi gerçeği, onun “kumar riski”ni azaltmayı istediğini önermez. Kapitalist kâr etme fırsatlarını geliştirmek ister.

Gerçekten de, Menger'in girişimsel faaliyetle birleştirdiği dört işlevin hepsi de Mises'in “geliştirici girişimci” kavramında somutlaştırılır (*A.g.e.*, ss. 289-315). Menger'in girişimcilik tartışmasında yaptığı yegâne hata, girişimsel faaliyeti hatalı şekilde (mücadele edilemez) emek hizmetleri olarak sınıflandırması idi. Bkz. Menger, *Principles*, s. 172.

Fiyat Teorisi

Şimdi, Mengeryen iktisadın nirengi noktası olan, fiyat teorisine dönebiliriz. Menger fiyatların açıklanışını, klâsik parasal hesaplama teorisinin insan ihtiyaçlarının karşılanmasının genel süreci ile bağlantısındaki nihaî adım olarak, marjinal fayda yasası temeli üzerinde tetkik etti. Zira, şayet bütün sıralara ait malların fiyatlarının belirlenmesinde etken unsur marjinal fayda ise, ve şayet girişimciler ekonomik hesaplamalarını bu fiyatlar üstünde temellendiriyorlar ise, şu hâlde, insan ihtiyaçlarının tatmini için yüklenilen amaçlı faaliyetlerin piyasa ekonomisinde kaynak tahsisi ve gelir dağılımının nihaî belirleyicisi olduğu gösterilebilir.

Fiyat teorisini işlemeye bir giriş olarak, Menger mübadelenin neden ve niteliğini açıklamak zorundaydı. Ne yazık ki, insanın bir ürün için ihtiyacını somut ve bireysel bir suretten daha ziyade, soyut ve genel olarak kavramaya dönük eğilimleri nedeniyle, Adam Smith ve klâsik iktisatçıların mübadele güdüsünü insanların sözde bir doğuştan “takas ve alış veriş” temayülü ile özdeşleştirmekten başka seçeneği yoktu. Böylece, bir mübadele teorisini insan ihtiyaçlarına dayalı olarak işlemek Menger’e kalmıştı.

Bir kez daha marjinal fayda yasasına başvurarak, Menger bu soruna basit ve kesin bir çözüm sağlamaya muktedirdi. Menger bu çözümü aşağıdaki satırlarda kaba hatlarıyla verilen bir örnekle tasvir etti.⁶⁷ A ve B olmak üzere, her biri farklı bir malın, at ve inek mevcuduna sahip iki çiftçinin var olduğunu farzedelim. A'nın 6 ata ve B'nin 6 ineğe sahip olduğunu varsayarak, Menger soruyu ortaya attı: “A ve B kaç tane at ve ineği mübadele etmek için anlaşabilir?” Cevaben, Menger, her birinin aldığı malın değeri, karşılığında vazgeçtiği malın değerini aştığı sürece, yani, iki taraf mübadele ettikleri mallara ters sırada değer biçtikleri sürece, iki tarafın bir ata karşılık bir ineği mübadele etmeye devam edeceklerini savundu: Menger'in tahlilini özetlediği gibi,

Bu [mübadele] sınırına iki pazarlıktan birisi, ikinci pazarlığının tasarrufundaki diğer malın bir miktarından, kendisi için daha az değere sahip malların ilâve bir miktarına sahip olmadığına ulaşılır. Bu ikinci pazarlıkçı, aynı zamanda, iki malın miktarlarına ters şekilde değer biçmektedir.⁶⁸

Mübadelenin duruşu iki tarafın ticaretten kazandıkları karşılıklı faydaları tükettikleri anlamına da gelir. Bu faydalar her tacirin, yeniden yapılandırılmış mülkiyeti ile, mallarının başlangıçtaki, mübadele öncesi mevcudu ile karşılayabileceğinden daha önemli ihtiyaçları karşılama fırsatını ihtiva eder.

⁶⁷ *A.g.e.*, ss. 183-87.

⁶⁸ *A.g.e.*, s. 187.

Bu yüzden, Menger'e göre, mübadele ihtiyaç tatmini nedensel sürecinin, üretimin olduğu kadar, bir parçasıdır. Menger, bu feraseti, mübadelenin ve aracılardan (middlemen) verimsiz olduğu şeklindeki klâsik önerme safatasını göstermek için kullandı, savundu ki,

Malların ekonomik bir mübadelesinin iki tacirin her birinin iktisadî konumu üstündeki tesiri, dâima, yeni bir servet nesnesinin onun mülkiyetine dâhil olması ile aynıdır... Zira, ekonominin gayesi ürünlerin fiziksel artışı değil, ama dâima insan ihtiyaçlarının mümkün olan en tam surette karşılanmasıdır.⁶⁹

Mübadele sınırlarını gösterme esnasında, Menger gerçek dünyadaki fiyatlama süreci tahlilinin praksiyolojik yöntemini icat etti. Her nedensel süreç bir başlangıç ve bitişe sahip olduğundan, fiyatlama sürecinin tam bir açıklaması onu hızlandıran ve onu hareket hâlinde tutan faktörlerin ve onun in-kıtasına neden olan faktörlerin bir tasvirini icap ettirir. Bu tahlilî yöntemin merkezinde yer alan şey, Böhm-Bawerk'in "parasal denge" ve Mises'in "fasıla durumu" (the state of rest) diye adlandırdığı kavramdır.⁷⁰ Yukarıdaki örnekte, mübadele süreci A ve B iki malın değerlerini ters sırada tasnif ettiği sürece devam eder; süreç, ters sırada yapılan değerlemeler artık devam etmediğinde, geçici olarak durdurulur ve fasıla durumu ortaya çıkar. Doğrudur ki, gerçek dünyada ürünlerin bireysel değerlemeleri, tüketici ihtiyaçları ve üretimin teknik şartlarındaki değişimlerden dolayı sürekli bir akış hâlinde dirler, ve bu suretle, mütemadiyen daha ileri mübadele koşullarını yeniden yaratırlar. Bununla birlikte, bu Menger'in tahlilini geçersiz kılmaz. Aslında, belirli bir mübadele fiiline hudut tayin etmek için zarurî olan şey, tam olarak fasıla durumu tasarımıdır. Menger'in açıldığı gibi:

Ekonomik mübadelelerin temelleri mütemadiyen değişmektedir, ve biz bu nedenle dâimî bir silsile fenomonunu gözlemleriz... Fakat işlemlerin bu zinciri içinde dahi, yakından gözlem ile, belirli zamanlarda, belirli kişiler için ve belirli ürün çeşitleriyle *fasıla noktaları* bulabiliriz. Bu *fasıla noktalarında*, mübadelenin ekonomik sınırına zaten ulaşıldığı için, hiç bir ürün mübadelesi gerçekleşmez.⁷¹

Menger'in fiyatların nasıl belirlendiğine dair açıklaması tabiatıyla onun mübadele analizini takip eder. Menger fiyatları "fiilen mübadele edilen malların miktarları" olarak tanımladı. Bununla birlikte, genel ihtiyaç tatmini sürecinin bir parçası olarak, "Fiyatlar yalnızca [ekonomik] faaliyetleri doğal olarak takip eden tezahürler, bireylerin ekonomileri arasındaki iktisadî bir dengenin

69 *A.g.e.*, ss. 184, n. 4, ve 190.

70 Mises'in "Gossen, Carl Menger ve Böhm-Bawerk'e borçluyuz" dediği bu metodun bir anlatımı için bkz. Mises, *Human Action*, ss. 334-35. Böhm-Bawerk'in Menger'in öğrencisi olmasına karşın, Alman yazar Heinrich Hermann Gossen'in klâsik eseri, her ne kadar Menger onu hiç okumamış gibi görünse de, Menger *Principles*'ini yayınlamadan çok önce, 1854'te yayınlandı.

71 Menger, *Principles*, s. 188, vurgu eklenmiştir.

emareleridirler.⁷² Bu, gerçekleşen bir fiyatın meydana çıkışının -yani, iki malın kesin miktarlarının fiilî bir mübadelesinin- yalnızca mübadele sürecinin tüketişi ile değil, ayrıca bu mübadeleye katılan tarafların aracılığıyla geçici bir fasıla durumuna ulaşılması ile de aynı zamanda vuku bulduğu anlamına gelir. Yukarıdaki örnekte, eğer A toplam dört atı B'nin ineklerinden dördü karşılığında öderse, bu, hem işlemin tahakkuk eden fiyatını, hem de A ve B arasında atlar ve inekler bakımından geçici bir mübadele dengesi kurmak için gerekli malların belirli miktarlarının değişimini teşkil eder. Benzer şekilde, modern bir parasal ekonomide, herhangi bir anda, fiilen gözlemlenen her parasal fiyat, işlemcilerin her bir çifti vasıtasıyla, katalaktik fasıla durumlarına erişilmesini kolaylaştırmak için gerekli malların mübadele miktarlarını belirtir. Her bir birey için, bu durum, kısa veya uzun bir süreliğine, piyasaya tekrar girilmeden ve başka bir mübadeleye başlanılmadan önce, geçici bir fasıla şeklini alır. İşte bu ara dönem süresince, mübadelenin karşılıklı faydalarının tüketilmiş olduğu fark edilir. Örneğin, bir süpermarketten çıkan bir tüketici, en azından geçici olarak, yalnızca satın aldığı farklı yiyecek maddeleri bakımından değil, ayrıca parasal varlığı ve mülkiyetini oluşturan mübadele edilebilir bütün diğer türden malları bakımından da bir fasıla durumundadır. Bu katalaktik sükûnet durumu, yakında veya daha sonra, bu tüketici kendisini, bir mal için değerlemesi ve satış fiyatı onunki ile ters sıralamada olan, muhtemel bir satıcı ile tekrar karşılaşmış bulunduğu bozulacaktır.

Menger bu tahlil yöntemini, fiyatların münhasıran piyasa iştirakçilerinin subjektif değerlemeleri ile belirlendiğini göstermek için kullandı. Tecrit edilmiş iki birey arasındaki mübadelenin basit bir tahlili ile başladı. B1 şahsı bir buğday mevcuduna sahip iken, A1 şahsı bir ata sahiptir. Şayet, iki malın kendisi için nispî marjinal faydalarına dâir takdirine dayalı olarak, B1 atı elde etmek için azamî seksen kile (bushel; 2,84 hektalitre) buğdaya kadar ödeme yapacaksa, ve A1 -yine, marjinal fayda değerlendirmelerine dayalı olarak- atını on kile buğdaydan daha azına eşit tutmazsa, netice olarak mübadele için temel var olur, çünkü, her bir at için on ve seksen kile buğdayın arasındaki fiyatlar için, A1 ve B1 buğday ve ata ters bir şekilde değer biçer. Bu durumda, ve A1 ve B1'in birbirini tanıdığını varsaydığımızda, bu şartlar altında ödenen fiyat at başına on ile seksen kile aralığında bir yere yerleşecektir. Kesin fiyat iki taraf arasındaki sıkı pazarlığın hedefi olacak ve onların nispî pazarlık yeteneklerine bağlı olacaktır. Mübadelenin gerçekleştiği anda, fiyat tahakkuk eder ve kaybolur ve derhal iki taraf için de her birinin ihtiyaç tatmininde bir

72 *A.g.e.*, ss. 191-92.

iyileşme ve katalaktik faaliyetlerinde geçici bir durma ile tanımlanan bir fasıla durumu takip eder.

Şimdi, bir at için azamî satın alma fiyatları, sırasıyla altmış ve elli kile buğday olan, B2 ve B3 iki muhtemel at alıcısını daha bu piyasaya eklememize izin verin. B1'in azamî alış fiyatının seksende sabit kaldığını varsaydığımızda, alıcı tarafındaki rekabet fiyatı, yegâne en muktedir alıcı hariç, herkesi dışarıda tutmaya yetecek bir seviyeye çıkardığından, denge fiyat aralığı altmış birden seksen kileye kadar daralmak zorundadır. Yalnızca altmış bir kilenin üstündeki bir fiyat, piyasadaki bütün katılımcılar için bir fasıla durumu ile tutarlı olan, bir malların dağılımına neden olacaktır. Örneğin, yetmiş kilelik bir fiyattan, satıcı A1 ve dışlanan alıcılar B2 ve B3'ün hepsi satış fiyatını atın üstünde derecelendirirler ve piyasayı onsuз terk etmeye razılar iken, yalnızca alıcı B1 atı satış fiyatının üstünde derecelendirir. Eğer, örnek A1'in, sırasıyla otuz ve on kilelik asgarî satış fiyatlarından, piyasaya iki at getirdiği şekilde değiştirilirse, bu durumda, denge fiyatı aralığı, B1 ve B2'nin her birinin bu fiyattan bir at satın alış ile birlikte, elli birden altmış kile buğdaya daha da düşer ve daralır. Zira, malların yeniden bir dağılımını mübadeleden karşılıklı tam faydalanmaya uygun olarak takip eden, katalaktik süreçteki bu fasılayı üreten şey, yalnızca bu aralıkta tahakkuk eden bir fiyattır.

Menger, "tekel ticareti" altındaki, yani, yukarıdaki gibi piyasanın bir tarafının tek bir satıcıdan oluştuğu bir pazardaki, fiyat oluşumunun genel ilkesini aşağıdaki gibi özetledi:

Fiyat oluşumu, tekelleştirilmiş malın bir birimin, mübadeleye halen iştirak edenlerle rekabet etmeye en az muktedir ve istekli olan fert [yukarıdaki örnekte, B2] için eşit değeri şey ile, mübadeleden iktisadî bakımdan dışlanan [örnekte, B3] rekabetçilerle rekabet etmeye en istekli ve muktedir olan fert için eşit değeri tarafından tayin edilen sınırlar arasında gerçekleşir.⁷³

Menger, ilâveten, tekel vakasındaki fiyat oluşumunun temelini teşkil eden aynı ilkenin sadece "tekele" uyduğunu değil, ama aynı zamanda, bütün piyasalardaki fiyat oluşumuna evrensel olarak uygulanan, iktisadın mutlak doğru ve kesin bir yasası olduğunu da kabul etti. Böhm-Bawerk tarafından "marjinal çiftler" yasası diye adlandırılan bu yasaya göre, her piyasada, fiilî fiyat dâima ilâve mübadeleden karşılıklı kazançları tamamen dağıtan ve bir fasıla durumuyla neticelenen bir seviyeye yerleşecektir.⁷⁴ Menger yazdı ki:

⁷³ *A.g.e.*, s. 207.

⁷⁴ Eugen von Böhm-Bawerk, *Capital and Interest*, cilt 2, *The Positive Theory of Capital*, çeviren George D. Huncke (South Holland, Ill.: Libertarian Press, 1960), s. 225. Mises'e göre:

Fiyatların başlangıç [yani, Mengeryen] teorisi tarafından geliştirildiği şekliyle, alelâde fasıla durumu fikri piyasada her an meydana gelen şeyin güvenilir bir tasviridir. Talep ve arzın eşit olduğu seviyedeki bir piyasa fiyatından herhangi bir sapma -engellenmemiş piyasada- kendi kendisini ortadan kaldıracıdır (self-liquidating). (*Human Action*, s. 762).

Verili her bir ekonomik durum, ürünlerin fiyat oluşumunun ve dağılımının içinde gerçekleştiği kesin sınırları tanzim eder, ve ürünlerin bu sınırların dışındaki herhangi bir fiyatı ve dağılımı iktisadî yönden imkânsızdır... Bir ürünün verili bir miktarı, ister bir tekelci ister arz tarafındaki birkaç rekabetçi tarafından satılsın, ve ürünün rekabet eden satıcılar arasındaki başlangıç itibarıyla dağılım tarzından bağımsız olarak, fiyat oluşumu ve ürünün rekabet eden alıcılar arasındaki sonuç olarak dağılımı üstündeki tesir tam olarak aynıdır.⁷⁵

Menger'in bu pasajda "fiyat oluşumu" ve "ürünlerin dağılımı"na niçin eşit vurgu yaptığını açıklayan şey, onun ihtiyaç tatmininin nedensel süreci hakkındaki kapsayıcı kaygısıdır. Mallar ihtiyaç tatmininin en yakın nedenleridir, ve bu nedenle, mübadele ile meşgul olmanın doğrudan güdüsüdürler. Bu, ayrıca, Menger'in tarihî olarak gerçekleşmiş fiyatlara odaklanışını da açıklar, çünkü bu fiyatlar, Menger'in ifadesiyle, sadece "fiilen mübadele edilen malların miktarları"dırlar; bundan dolayıdır ki, piyasa katılımcıları arasındaki karşılıklı ihtiyaç tatmininden doğan ilerlemeyi hâsıl eden şey, bu malların fiyatlarının ödenmesidir. Menger'in fiyat teorisinde böylesine büyük önem kazanan geçici "fasıla noktaları," bu fiyatlar ödendikten hemen sonra, piyasa katılımcıları arasında karşılıklı tatmin artışı için daha fazla imkânlar kalmadığında, hâkim olan durumlardır.

Principles, Menger'in asla tamamlayamadığı birkaç ciltlik incelemenin ilk genel kısmı olarak tasarlandığından, üretim faktörleri fiyatlamasına dâir, bu yüzden de, girişimcilerin ekonomik hesaplamalarında kullanılan parasal üretim maliyetlerine dâir açık ve ayrıntılı bir tartışmadan yoksundur.⁷⁶ Mengerci fiyat teorisindeki bu açık, faktör piyasalarındaki fiyatlamayı, marjinal fayda yasasını kullanarak, Menger'in tüketici malları fiyatlamasına dâir açıklamasıyla tamamen tutarlı bir minvalde açıklayan "maliyetler yasası"nın -günümüzde biz onu marjinal verimlilik yasası diye adlandırırız- inceleyen Böhm-Bawerk tarafından 1886'da maharetle kapatıldı.⁷⁷ Mengerci fiyatlama süreci teorisinin tamamlanışı ile birlikte, ticarî girişimcilik ve parasal hesaplama nihayet, tüketici tercihi ile beraber, insan eyleminin genel bir teorisyle bütünleştirildiler.

Şu hâlde, bu, Menger'in en büyük başarısı ve onun iktisattaki "devrim"inin esasıdır: fiyatların insan ihtiyaçlarını karşılama amacıyla maksatlı olarak başlatılan ve yönlendirilen nedensel sürecin objektif tezahüründen daha azı veya fazlası olmadığına gösterilmesi. Böylece, Mengerci, ve bu nedenle, Avustur-

⁷⁵ Menger, *Principles*, ss. 216, 219.

⁷⁶ Hayek, "Carl Menger," s. 69. Hayek'in işaret ettiği gibi, bu "Menger'in açıklamasının üzerinde ciddi bir açık bıraktığı yegâne gerçekten önemli konudur." (s. 73).

⁷⁷ Böhm-Bawerk, *Positive Theory*, ss. 248-56. Böhm-Bawerk'in bu alandaki haksız yere ihmal edilen katkısına dâir bir tartışma için bkz. Joseph T. Salerno "Two Traditions in Modern Monetary Theory: John Law and A. R. J. Turgot," *Journal des Economistes et des Etudes Humaines* 2 (Haziran/Eylül 1991): 368-70.

yacı iktisadın kalbi olan şey fiyat teorisidir. Schumpeter, methiyesindeki derinlemesine kavrayış gösteren bir bentte, Menger'in katkısının bu veçhesini vurguladı:

Fark eden şey, bu nedenle, insanların malları, ihtiyaçların tatmini nokta-i nazarından değerlendirmeleri nedeniyle ve değerlendirdikleri sürece, satın aldığı, sattığı veya ürettiğinin keşfi değil fakat, hayli farklı türden bir keşifti: bu basit gerçeğin ve onun insan ihtiyaçları yasalarındaki kaynaklarının, modern mübadele ekonomisinin bütün o karmaşık fenomenlerine dâir basit olguları açıklamak için tamamiyle yeterli olduğunun, ve aksi yöndeki çarpıcı tezahürlere karşın, insan ihtiyaçlarının Robinson Crusoe ekonomisi veya mübadelesiz ekonominin ötesindeki iktisadî mekanizmanın hareket kazandırıcı gücü olduğunun keşfi. Bu sonuca yönlendiren fikir silsilesi, fiyat oluşumunun -bütün diğer sosyal, tarihsel, teknik özelliklerden müstakil olarak ekonominin kendine has iktisadî vasfı olduğunun, ve bütün kendisine has ekonomik olayların fiyat oluşumu çerçevesinde kavranabileceğinin kabulü ile başlar. Tamamiyle iktisadî bir bakış açısından, ekonomik sistem yalnızca bir bağımlı fiyatlar sistemidir; bütün özel sorunlar, her neyle adlandırılırsa adlandırılınsınlar, mütemadiyen tekrarlanan tek ve aynı sürecin özel vakalarından başka bir şey değildirler, ve bütün kendisine has ekonomik intizamlar fiyat oluşumu yasalarından mantıkî sonuç olarak çıkartılabilirler. Zaten, Menger'in eserinin [*Principles*] önsözünde, bu kabulü aşikâr bir varsayım olarak buluruz. Onun aslî amacı fiyat oluşumu yasasını keşfetmektir. Menger, fiyatlama sorununun çözümünü, bu sorunun "talep" ve "arz" veçhelerinin her ikisinde de, insan ihtiyaçlarının ve Wieser'in "marjinal fayda" ilkesi diye adlandırdığı şeyin bir tahlili üzerinde temellendirmeyi başarır başarmaz, ekonomik hayatın bütün o karmaşık mekanizması, birden bire, umulmadık ve berrak bir surette basit bir görünüm kazandı.⁷⁸

Schumpeter, Menger'in diğer esaslı katkılarına karşın, onun "değer ve fiyat teorisinin... sözün gelişi, onun gerçek kişiliğinin ifadesi olduğu" sonucuna ulaştı.⁷⁹ Eğer bu doğruysa, Menger'in kişiliği çağdaş Avusturyacı iktisadın gelişen praksiyolojik paradigmasında yaşamaya devam ediyor.

Seçilen Okumalar

- Caldwell, Bruce J., ed. 1990. *Carl Menger and His Legacy in Economics*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Hayek, F. A. 1992. "Carl Menger (1840-1921)." *The Fortunes of Liberalism: Essays on Austrian Economics and the Ideal of Freedom içinde*. Cilt 4. *The Collected Works of F. A. Hayek*. Ed. Peter G. Klein, Chicago: University of Chicago Press, 1992.
- Jaffe, William. 1976. "Menger, Jevons, and Walras De-Homogenized." *Economic Inquiry* 14 (Aralık): 511-24.
- Kauder, Emil. 1965. *A History of Marginal Utility Theory*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Menger, Carl. 1985. *Investigations into the Methods of the Social Sciences with Special Reference to Economics*. Ed. Louis Schneider, çeviren Francis J. Nock, New York: New York University Press.
- _____, 1976. *Principles of Economics*. Çevirenler James Dingwall ve Bert F. Hoselitz,

⁷⁸ Schumpeter, "Carl Menger," s. 84.

⁷⁹ *A.g.e.*

New York: New York University Press.

Sennholz, Hans F. 1985. "The Monetary Writings of Carl Menger." *The Gold Standard: Perspectives in the Austrian School içinde*. Ed. Llewellyn H. Rockwell, Jr., Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.

Streissler, Erich W., ve Monika Streissler, editörler 1994. *Carl Menger's Lectures to Crown Prince Rudolf*. Cheltenham, U.K.: Edward Elgar.

Yagi, Kiichiro. 1993. "Menger's *Grundsätze* in the Making." *History of Political Economy* 25 (Kış).